

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

ДЕМ'ЯНИШИНА ОЛЕСЯ АНДРІЇВНА

УДК 005:116:323.325:338.43 (1 – 22)

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
В СИСТЕМІ ВІДРОДЖЕННЯ АГРОСФЕРИ**

(на матеріалах Вінницької області)

08.00.03 — економіка та управління національним
господарством

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
академік НААН, заслужений діяч
науки і техніки України
ЮРЧИШИН Володимир Васильович,
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування» НАН України,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ГУБЕНІ Юрій Едвардович,
Львівський національний
аграрний університет,
завідувач кафедри права і підприємництва

доктор економічних наук, доцент
ПАВЛОВ Олександр Іванович
Одеська національна академія
харчових технологій,
завідувач кафедри економіки промисловості

Захист відбудеться “ 11 ” грудня 2012 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, кім. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, кім. 212.

Автореферат розісланий “ 9 ” листопада 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук

О. Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В останні півтора-два десятиліття у вітчизняній аграрно-економічній науці сформувався і продовжує розвиватися, поглиблюватися й набувати досконаліших сутнісних, організаційних і результативних рис послідовно інноваційний напрям науково-прикладних досліджень – розвитку сільських територій, еволюціонуючись поступово в його досконаліший аналог – сільський розвиток. За цей період у НААН (ННЦ «Інститут аграрної економіки») і НАН України (ДУ «Інститут економіки та прогнозування»), а також у ряді вищих навчальних закладів з цієї проблематики здійснено важливі, у тому числі науково-фундаментального рівня, теоретичні, методологічні і науково-прикладні дослідження, результати яких все більшою мірою знаходять вихід у практику.

Відносно цього одержали визнання результати досліджень І. Баланюка, В. Бойка, О. Бородіної, О. Булавки, К. Васьківської, В. Главацької, Ю. Губені, С. Дем'яненка, В. Дієсперова, О. Козак, М. Кропивка, М. Маліка, В. Нелепа, О. Онищенко, О. Павлова, І. Прокопи, П. Саблука, М. Сахацького, М. Талавирі, В. Терещенка, Л. Шепотько, В. Щербатюк, В. Юрчишина, К. Якуби та інших дослідників.

Водночас, як показав аналіз наукових джерел з відповідної тематики, матеріалів наукових конференцій і дискусій, проблеми розвитку сільських територій (сільського розвитку) все ще недостатньо досліджені в теоретичному і прикладному відношеннях. У тому числі в частині місця і ролі розвитку сільських територій у відроджувальних процесах агросфери і безпосередньо на селі. Недостатньо досліджується єдність горизонтальних і вертикальних аспектів їх розвитку. Продовжує недооцінюватись також важливість досліджень розвитку сільських територій з послідовно системних позицій. Ці та деякі інші аспекти організації їх розвитку доступною для авторки цієї дисертації мірою досліджено стосовно Вінницької області. Водночас одержані нею результати дослідження дають підстави для висновку з приводу того, що і за теперішніх надміру складних обставин, у яких відбувається розвиток сільських територій, вони продовжують зберігати потенціал, здатний за умови його ефективного використання, подолати соціально-економічні та виробничо-господарські деформації, що мають наразі місце на селі та у його соціумі, і можуть стати однією з основ активізації відроджувальних процесів у сільській місцевості.

Такі найбільш загальні характеристики дисертаційного дослідження вказують на його актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження за темою дисертації є складовою частиною тематики і плану наукових досліджень відділу соціально-економічного розвитку сільських територій ННЦ «Інститут аграрної економіки» відповідно до державної НТП «Розробити теоретико-методичні засади відродження села та розвитку сільських територій в умовах становлення багатокладної економіки аграрного сектора» (номер державної реєстрації 0106U006646). Автор є також одним із виконавців угоди про співпрацю між Вінницьким ТЕІ КНТЕУ та Головним управлінням економіки Вінницької облдержадміністрації по проблемі «Вдосконалення науково-методичного забезпечення розробки регіональних та місцевих програм соціально-економічного розвитку сільської місцевості у Вінницькій області» (номер державної реєстрації 0110U002975) за темою «Організація розвитку сільських територій в сучасних аграрних відносинах» (номер державної реєстрації 0110U004344С).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження стало розроблення сутнісних і науково-організаційних засад надання розвитку сільських територій (сільському розвитку) у поєднанні з розвитком агросфери відроджувального змісту і відповідного йому характеру й результативності на основі досконалої організації їх розвитку та системного забезпечення останнього необхідною сукупністю соціальних, економічних, організаційних та інших ефективно діючих системозабезпечуючих чинників.

Згідно з цим основними задачами дослідження визначено:

– розробити теоретичні, науково-методологічні та організаційні засади системного розвитку сільських територій відповідно до сучасних процесів і тенденцій, що відбуваються на них;

– на засадах сутнісної та організаційної цілісності і завершеності розробити базові та прикладні основи організації відроджувальних процесів на сільських територіях досліджуваного регіону з їхньою соціальною і виробничою життєзабезпечуючою основою – селянами та іншим сільським соціумом;

– здійснити аналіз і оцінку сучасного стану соціально-економічного розвитку сільських територій досліджуваного регіону;

– визначити внутрішньо-регіональні особливості і тенденції розвитку сільських територій територіально-адміністративних утворень і територій первинного (базового) рівня;

– розробити науково-прикладні основи стратегії відродження сільських територій та поетапного забезпечення її практичного втілення (здійснення);

– розробити соціально-економічні та програмно-організаційні основи прискорення і підвищення ефективності відродження сільських територій;

– удосконалити шляхи і механізми активізації участі місцевих громад у розвитку сільських територій (сільському розвитку).

Об'єктом дослідження є науково-організаційні основи та система практичних заходів з удосконалення організації відродження та розвитку сільських територій.

Предметом дослідження є розроблення наукових основ та прикладних механізмів системи організації розвитку сільських територій на базі єдності визначення пріоритетів, засобів та взаємозв'язку окремих елементів організації розвитку і підвищення результативності функціонування сільських територій.

Методи дослідження. Методологічні особливості дисертаційного дослідження базуються на розумінні сільських територій як складних, багаторівневих та багатofункціональних систем, їх стратегічного значення для України в частині забезпечення її продовольчої безпеки, формування та ефективного функціонування соціально- і виробничо-сприятливого середовища для сталого людського розвитку на селі та сільських територій загалом. У дисертації приймається, що основою сталого та поступального розвитку сільських територій покликане стати послідовне здійснення системних заходів щодо припинення негативних, деградаційних процесів на селі та в агросфері з одночасним створенням сприятливих умов для активізації відродження соціальної, виробничої, природоохоронної (екологічної) та інфраструктурної сфер. Однією з методологічних основ організації розвитку сільських територій розглядається забезпечення єдності сукупності відповідних інноваційних ідей, їх сучасних світоглядних бачень, новітньої наукової ідеології, ефективного освоєння прогресивних елементів розвитку на засадах їх взаємовпливу, взаємозбагачення, ефективного прояву потенціалів кожного з них та всієї їх сукупності. Методологія дослідження охоплює собою також положення відносно створення умов з практичної реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій на основі ефективної взаємодії організаційної діяльності усіх його рівнів та підсистем, покликаних забезпечувати ефективно діючу організацію розвитку сільських територій.

Методичне забезпечення дослідження базується на використанні сукупності загальноприйнятих прийомів та методів досліджень у системах «організаційний механізм», «сталий сільський розвиток», «сільська територія» тощо. Використаний для цієї мети логічний метод дослідження дозволив розробити наукові основи проблеми, що вивчається, узагальнити результати аналізу стану сільських територій області за окремими рівнями та структурними елементами територій. Методи опитувань та експедиційних обстежень стану сільських територій, виконаних особисто дисертанткою, дали можливість врахувати думки сільських жителів при проведенні аналізу та проектуванні організаційної системи розвитку сільських територій. Монографічний метод використаний для дослідження особливостей функціонування окремих територіальних громад, соціальних і виробничих сфер функціонування сільських територій. З використанням сукупності статистико-економічних методів побудовано ряди динаміки розвитку,

встановлено прямі та опосередковані залежності між факторними та результативними ознаками.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні концептуальних основ органічної єдності розвитку сільських територій і відроджувальних процесів на них як стратегічно цілісної системи. Основні положення наукової новизни результатів дисертаційного дослідження полягають у наступному:

вперше:

- досліджено розвиток сільських територій (сільський розвиток) адміністративно-територіального регіону як потенційно цілісно-завершеної системи, що охоплює собою, з одного боку, її вертикальні і горизонтальні складові і, з іншого боку – сукупність системно-забезпечуючих елементів її ефективного функціонування. Організаційно-методологічну основу такої системи становить її послідовна підпорядкованість інтересам відродження сільських територій на основі поетапного досягнення відповідної стратегічної мети їх розвитку;

- розроблено концептуальну схему організації розвитку сільських територій, визначальною основою якої визначено розуміння категорії „організація” як консолідуючого елемента будь-якого розвитку, його системоформуючої, системозабезпечуючої, регулюючої і контролюючої функцій, а також такого, який формує організаційні відносини і забезпечує їх ефективне функціонування;

дістали подальший розвиток:

- трактування системи розвитку сільських територій як такої, що охоплює собою низку підсистем конкретного цільового, у тому числі організаційно-забезпечуючого призначення. Кожна з них, маючи наявний в ній відповідний створювальний потенціал і взаємодіючи з потенціалами інших підсистем, доступною їй мірою сприяє одержанню кінцево-синергетичного розвитку сільських територій;

- розуміння ролі і місця людського фактора в організації розвитку сільських територій під кутом зору послідовного вдосконалення формування і підготовки кадрів, зацікавлених у роботі в системі організації та ефективного функціонування сільських територій, і здатних його забезпечити. Сюди ж належить активізація участі місцевих громад у стратегічно цілеспрямованому розвитку сільсько-територіальних утворень;

удосконалено:

- розроблення програм організації розвитку сільських територій та їх використання на практиці;

- розроблення стратегії розвитку сільських територій та удосконалення організації її поетапного втілення із забезпеченням одержання визначальної у ній результативності;

- організаційні підходи до забезпечення єдності у розвитку сільських територій відповідних органів державного управління, громадських організацій і місцевих громад;

- рекомендації щодо фінансового забезпечення розвитку сільських територій.

Практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, сільськими територіальними громадами та ініціативними групами сільських жителів у роботі з удосконалення практичних прийомів та методів організації розвитку сільських територій. Їх уміле застосування здатне надати розвитку сільських територій системності, організаційної та соціальної спрямованості, підвищення ефективності.

Рекомендації з організації виконання програм комплексного розвитку сільських територій передані Степанівській сільській раді Теплицького району Вінницької області (довідка № 180 від 12.10.2011р.). Результати дослідження знайшли практичне застосування в роботі Теплицької райдержадміністрації (довідка Теплицької райдержадміністрації № 981 від 21.05.2011р.).

Передані Головному управлінню економіки Вінницької ОДА методичні рекомендації з методики розробки програм розвитку сільських територій Вінницької області прийняті для практичного використання (довідка Головного управління економіки Вінницької ОДА № 1887 від 29.06.2011р.).

Положення й висновки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі

Уманської філії Європейського університету при викладанні дисциплін «Місцеві фінанси», «Регіональна економіка», «Державне та регіональне управління» (довідка № 337 від 19.09.2011р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є особисто виконаним автором дослідженням: від розроблення мети, завдань, методології і методики виконання роботи до пошуку, вибору і систематизації необхідної інформації, її аналізу, формулювання висновків та узагальнень за результатами досліджень.

Апробація результатів дослідження. Відображені в дисертації основні положення і результати досліджень оприлюднені автором на 10 всеукраїнських і міжнародних конференціях: Всеукраїнській студентській конференції «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 2007р.), Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, присвяченій 110-річчю з дня народження М. М. Шкварука (м. Умань, 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (ВТЕІ КНТЕУ, м. Вінниця, 2010р.), Другої науково-практичної конференції молодих вчених «Продуктивні сили та продовольча безпека країни» (м. Київ, 2010 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції для викладачів, молодих вчених та аспірантів «Підвищення конкурентоспроможності виробництва в умовах організаційно-економічних трансформацій» (м. Умань, 2010р., 2011р.), Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стратегії стійкого розвитку економіки» (м. Київ, 2011р.), «Ринкова трансформація національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 2011).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані у 15 одноосібних наукових працях, із них 2 підрозділи у колективних монографіях, 6 - у наукових фахових виданнях, 7 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків і за обсягом становить 216 сторінок комп'ютерного тексту, основний зміст викладено на 165 сторінках. Робота містить 25 таблицю на 25 сторінках, 29 рисунків на 29 сторінках, 6 додатків на 22 сторінках, список використаних джерел, що включає 145 найменування на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі – «**Теоретичні основи організації розвитку сільських територій в системі агросфери**» під кутом зору процесів, що супроводжують сучасний розвиток сільського господарства, села, селянства і сільського соціуму загалом у системній єдності досліджено категорії «розвиток сільських територій», «організація», «відродження». У тому числі в частині об'єктивного характеру еволюції категорії «розвиток сільських територій» з відповідною їй практикою в категорію «сільський розвиток» з її інноваційною сутністю і цільовим призначенням. При цьому під системною розуміється єдність, яка, з одного боку, реально забезпечує організаційну завершеність системи розвитку сільських територій (сільського розвитку) і, з іншого боку, забезпечує ефективний прояв потенціалів усіх її складових – кожної зокрема і всієї їх сукупності. Одержані з цього приводу результати дослідження вказують на те, що результативною першоосною всього подальшого розвитку сільських територій має стати цілеспрямоване збагачення їхнього відроджувального потенціалу з метою формування потужнішого, сутнісно досконалішого і, відповідно цьому, результативнішого потенціалу сільського розвитку. З огляду на складність вирішення такої багатоаспектної проблеми у дисертації зроблено висновок стосовно того, що вона буде важкою для практичного вирішення і вимагатиме пошуку і вмілого застосування нетрадиційних підходів і рішень. У тому числі організаційного призначення.

На розвиток загальноприйнятого розуміння категорії «відродження» як відновлення, відбудови чого-небудь зруйнованого чи знищеного, у дисертації зроблено висновок відносно того, що в організаційному відношенні надання розвитку сільських територій реально

відроджувальної сутності вимагатиме вирішення ще двох задач. Передовсім – з боку передбачення ще на підготовчому етапі до відродження не тільки змісту, а й характеру протікання та очікуваної результативності процесів, що матимуть при цьому місце. Інше завдання полягатиме у настільки досконалій організації відродження, за якої реально забезпечуватиметься прояв потенціалів таких процесів – кожного зокрема і всієї їх сукупності.

Таке трактування в дисертації цієї категорії робить його прийнятним для відродження не тільки сільських територій, а й агросфери, сільського сектору та усього того, що підлягає відродженню в інтересах відродження агросфери. У цьому відношенні позиція дисертантки базується на новітніх, у своїй основі інноваційних наукових даних, що стали відомими останнім часом. Один із них стосується того, що сільський розвиток є результуючою функціонування сільських територій та аграрної сфери; інший зосереджується на тому, що сільський розвиток є похідним від функцій сільських територій та аграрної сфери. Згідно з цими теоретичними положеннями, які водночас є методологічними, у дисертації відзначено, що вони стали однією з визначальних основ виправданості поєднання в одному дисертаційному дослідженні різнопланових предметів дослідження.

З огляду на викладені вище та інші вихідні положення консолідуючою основою досліджень організації розвитку сільських територій обрано зосередження уваги на розробленні механізмів, покликаних забезпечити виконання наступних визначальних стратегічно-цільових завдань:

- подолання на сільських територіях наслідків сучасних соціальних та всіх інших деградацій;
- виведення їхнього розвитку на якісно істотно вищий рівень, який відповідав би вимогам їх послідовно системного відродження;
- зміцнення відроджувального потенціалу сільських територій з метою поетапного досягнення стратегічно визначених для них показників розвитку.

Результати дослідження вказують на те, що у розвитку сільських територій уособлюється цілеспрямована діяльність стосовно вирішення взаємозв'язаних між собою проблем подолання наслідків сучасної деградації не тільки соціальної, а й усього життєзабезпечуючого розвитку сільських територій на основі соціального, організаційного та всього іншого забезпечення їх ефективного функціонування.

Відповідно цьому дослідження розвитку сільських територій у заданому напрямку виконано під кутом зору підпорядкованості його результатів задоволенню не тільки соціально-економічних інтересів кожної даної сільської території, а й більш загальних — суспільних інтересів розвитку сільськогосподарської галузі та країни загалом.

Окреме місце посідає дослідження теоретичних аспектів функціонального призначення організації розвитку сільських територій. Як показала робота над дисертацією, багатоцільове призначення і включення в дослідження сукупності відповідних наукових категорій зумовили необхідність повнішого і глибшого, порівняно з переважаючими зараз трактуваннями, розуміння сутності категорії «організація». Оскільки її загальноприйняте трактування як комплексу заходів із координації дії окремих елементів системи, не розкриває її ні внутрішнього змісту, ні форм прояву, ні характеристик застосування. Розглядаючи цю категорію з позицій її багатоаспектності та відповідного цьому її цільового призначення, аналіз відомих з цього приводу науково-літературних джерел і результати власних досліджень дали підстави характеризувати її як:

- внутрішню упорядкованість, узгодженість, взаємодію формально виокремлених частин цілого;
- сукупність процесів або дій, що ведуть до створення та удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого;
- об'єднання людей, які спільно реалізують програму або ціль (мету) і діють на основі певних правил і процедур;
- консолідуючий елемент будь-якого розвитку, якому, і тільки йому, під силу

цілеспрямовано об'єднати всі інші його складові для одержання очікуваного результату;

- системоформуючу і системозабезпечуючу складову розвитку: об'єднуючи всі його елементи (підсистеми), вона надає їхній сукупності змісту і характеру системи забезпечуючи водночас віддачу результатів її функціонування;

- регулюючий і контролюючий елемент будь-якого розвитку, в тому числі такого, що стосується сільських територій.

У дисертації привертається увага до того, що організаційний успіх у розвитку сільських територій можливий лише за обставин, коли всі означені сутнісно-функціональні характеристики організації доводяться до досконалості.

На рис. 1 представлена концептуальна схема (модель) організації розвитку сільських територій регіону. На основі цієї моделі можуть розроблятися більш деталізовані подібні схеми для кожної окремої сільської території з урахуванням її особливостей.

Основні рівні організації розвитку сільських територій відповідають адміністративно територіальному устрою країни, мають вертикальну ієрархію та горизонтально-функціональні зв'язки координаційного характеру.

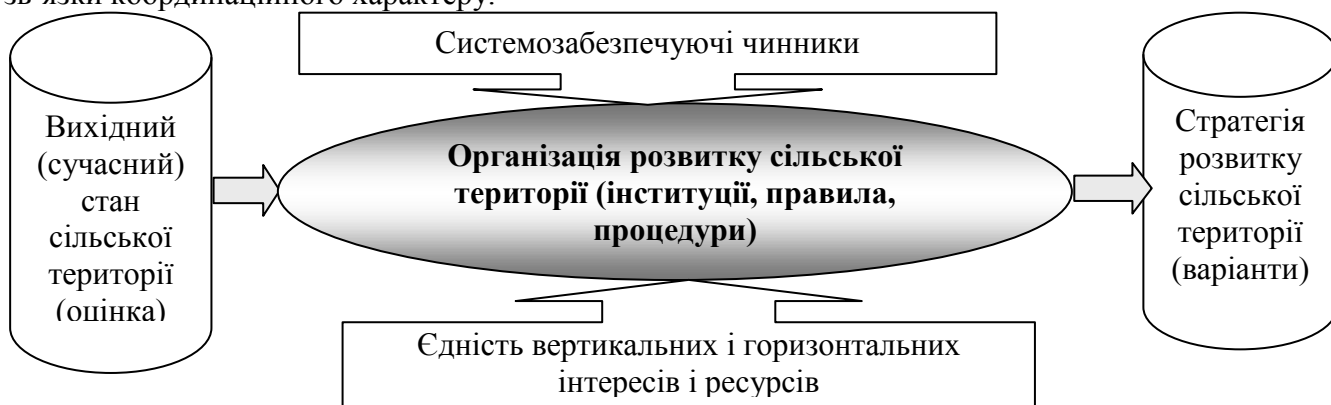

Рис. 1. Концептуальна схема організації розвитку сільських територій

З огляду на означені вище та інші характеристики організації вона, охоплюючи собою систему розвитку сільських територій як цілісність з усіма її підсистемами, та прогножуючи її по вертикалі та горизонталі, посідає особливе місце в сукупності всіх інших системозабезпечуючих чинників ефективного функціонування такої цілісності.

У другому розділі – **«Сучасний стан організації розвитку сільських територій Вінницької області»** досліджено тенденції розвитку сільських територій досліджуваного регіону, здійснено їх соціально-економічну характеристику та структурний аналіз. Досліджено соціально-економічний розвиток сільських територій області у просторовому і календарному вимірах. Окреме місце відведено характеристиці господарств населення області як одному із визначальних чинників соціального і виробничого чинників розвитку сільських територій. Обґрунтовано й систематизовано показники та методи оцінки рівня розвитку сільських територій області.

Базовим (первинним) рівнем сільських територій у дослідженні прийнято території, об'єднувані сільськими радами. Відповідно їх чисельність дорівнює кількості сільських рад. По Україні кількість таких базових сільських територій становить 10279, у тому числі у Вінницькій області 661, тобто 6,4 %, що є найвищим показником, порівняно з іншими областями.

У процесі аналізу досліджено ступінь навантаження сільських населених пунктів на одну сільську раду. Для дослідження цього аспекту на матеріалах Вінницької області проведено відповідне групування районів за критерієм навантаження населених пунктів на одну сільську раду. Воно коливається від 2,0 до 3,5. Анкетування жителів Теплицького району Вінницької області показало, що під «сільською територіальною громадою» сільські жителі частіше розуміють конкретне село із прилеглою територією, ніж територію сільської ради з кількома населеними пунктами. Встановлено, що організація сільських територій первинного рівня з

чисельністю сільських поселень більше двох на одну сільську раду ускладнює правління ними, у тому числі стосовно координації їх соціального та комунально-побутового розвитку та через необхідність узгоджень непорозумінь (конфліктів), що періодично виникають між сусідніми сільськими поселеннями.

Домінуючою тенденцією функціонування в сільських територіях базового рівня у Вінницькій області є знелюднення сіл, передовсім малих. Більшість сільських жителів області проживає в населених пунктах, де чисельність населення становить 300-1000 осіб.

Структура сільських поселень Вінницької області за наявністю об'єктів господарської діяльності свідчить, що сільськогосподарське виробництво залишається для сільської території області визначальною сферою трудової зайнятості. В процесі аналізу стану сільських територій основна увага зосереджувалася на індикаторах її розвитку з урахуванням пріоритетної ролі в ньому сільськогосподарської діяльності.

Хронічною проблемою для сільських територій регіону продовжує залишатись обмеженість фінансових ресурсів сільських рад, які в області у переважній більшості є дотаційними. На великій частині таких територій недостатньо використовують місцеві ресурси розвитку. Результати спеціальних опитувань автором з цього приводу вказують, що сільські жителі стурбовані такою ситуацією. Деяка, у тому числі в окремих селах, порівняно велика частина сільських жителів налаштована приймати посильну для них участь у підтримці й збагаченні сільських поселень, але організаційна робота у цьому відношенні проводиться мало і недостатньо організовано.

Аналіз динаміки процесів, що визначають рівень життя сільського населення на сучасному етапі, вказує на незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для яких нині характерні глибока демографічна криза, брак мотивації до праці, безробіття, витік трудових ресурсів, низький рівень доходів, занепад соціальної інфраструктури та вимирання сільського населення (табл. 1).

Останні дані Держкомстату України (за 2011 рік) засвідчують ознаки стабілізації ситуації на ринку праці області. Рівень безробіття знизився від 10,0 до 9,7% (середній по Україні – 7,9%). Рівень зайнятості населення підвищився від 57,5 до 58,4% (середній по Україні – 59,2%)

Про забезпечення високого рівня життя сільського населення поки що не йдеться, оскільки лише 12,1% житлових будинків у селах Вінницької області обладнано водогонами, 10,6 – каналізацією, 24,3 – опаленням, 4 – гарячим водопостачанням і 9,2 % – ваннами.

У системі реалізації заходів із забезпечення екологічно-безпечного збирання, перевезення, зберігання оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів та небезпечних хімічних засобів захисту рослин підготовлено запити на виділення коштів з державного фонду охорони навколишнього природного середовища на суму 8467,0 тис. грн. та обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на 10000,0 тис. грн. Також підготовлено запити на заходи із забезпечення екологічно-безпечного збирання, перевезення знешкодження і захоронення відходів та небезпечних хімічних засобів захисту рослин, що знаходяться на Джулинському отрутомогильнику на суму 26616,2 тис. грн. Реалізація природоохоронних заходів відбувається лише за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища. Результати проведеного опитування свідчать, що, по-перше, у сільських жителів проявляється зацікавлення брати участь у розвитку сільської території, по-друге, з ними майже ніхто не проводить ніякої організаційної роботи з метою просвітництва та залучення до заходів із розвитку, і, по-третє, сільські жителі готові понести витрати власних коштів та часу за умови наявності організованого процесу розвитку сільської території.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка деяких районів Вінницької області за соціально-економічним розвитком сільських територій на 1.01.2012р.

Показник	Досліджувані райони				Середнє по досліджуваних районах
	Хмельницький	Вінницький	Теплицький	Муровано-Куриловецький	
Площа району, тис. км ² , усього:	1,3	0,9	0,8	0,9	0,95
у т.ч. сільська територія	1,28				
Кількість населення, тис. осіб, усього	38,5	77,1	30,1	27,1	43,2
у т. ч. сільського	38,5	60,3	23,6	21,0	35,9
Частка сільського населення, %	100,0	78,2	78,6	77,4	83,6
Щільність населення на 1 км ²	32	86	38	30	46,5
Навчається в ПТУ, осіб	463	300	407	320	372,5
Навчається в ЗОШ, учнів	3712	6296	3185	2333	3881,5
Відвідують дошкільний навчальний заклад, дітей	675	1605	792	659	932,8
Забезпечення:					
лікарняні заклади	3	3	12	12	7,5
ФАПи	3	11	12	19	11,3
клубні заклади	54	12	33	91	47,5
бібліотеки	44	37	30	23	33,5
спортивні майданчики	44	46	48	118	64
відділення поштового зв'язку	23	27	28	28	26,5
Введено в експлуатацію житла у сільській місцевості, м ²	667	75098	455	96	19079
Забезпеченість населення житлом у середньому на одну особу, м ²	34,8	32,4	34,7	35,7	34,4

Такі результати аналізу є дуже важливими з точки зору завдань цього дослідження, адже «людський фактор» є головною рушійною силою формування сучасного механізму організації розвитку сільської території області. Зусиллями обласної системи влади в області зроблені певні кроки щодо підтримки процесу розвитку сільського туризму.

Однією з найприкметніших рис сільських територій базового рівня є функціонування на них господарств населення. Являючи собою особливий вид приватних форм господарювання на селі, вони стали основою соціально-економічного розвитку базових сільських територій. У кожному з них та у всій їх сукупності зберігається властива селянам самовіддана робота на землі, завдяки чому в них виробляється 45,9% продукції сільського господарства, у тому числі 74,2 % продукції тваринництва (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка господарств населення Вінницької області

Показник	Рік					
	1995	2000	2005	2009	2010	2011

Продукція сільського господарства (у постійних цінах 2010 року; млн. грн.)	11957,7	9539,6	10510,4	12597,3	12601,3	15065,0
Частка господарств населення у виробництві с.-г. продукції, %	47,8	60,3	66,4	55,5	55,0	45,9
У т.ч. продукція рослинництва	44,0	51,3	61,0	47,1	47,0	36,8
продукція тваринництва	52,6	73,6	76,0	73,5	72,3	74,2

Такі тенденції зберігатимуться певною мірою надалі. Водночас через те, що в них послідовно зменшується чисельність зайнятих в молодшому і середньому продуктивному віці, у певній частині з них простежується одночасне зниження їхнього продуктивного і демографічного потенціалу. Збереження і відродження господарств населення може бути забезпечене розробленням та ефективним здійсненням відповідної державної програми.

Сучасний розвиток сільських територій відбувається неоднозначно. Не зважаючи на складність соціально-економічної ситуації, в якій вони зараз перебувають, в них у порівняно високих обсягах зберігається виробництво продукції сільського господарства, хоча й обмежуваною, та все ж певною мірою підтримується їхній відроджувальний потенціал, зберігається духовна складова села. Водночас у великих масштабах у переважній частині сільських поселень мають місце великі соціальні втрати, передовсім демографічно-відтворювального потенціалу. У зв'язку з цим організація розвитку сільських територій має послідовно орієнтуватися на цілеспрямоване подолання усіх обставин, які негативно впливають на їх розвиток.

У третьому розділі – **«Шляхи і механізми підвищення ефективності організації розвитку сільських територій»** обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення сучасної методології розробки, виконання і оцінки програм розвитку сільських територій, визначено шляхи фінансування розвитку та підвищення конкурентоспроможності сільських територіальних громад. Пропозиції узагальнені в розробленій стратегії формування сучасної інфраструктури організації розвитку сільських територій. Можливою є адаптація окремих елементів цієї методики до українських реалій та потреб відродження сільських територій.

Зважаючи на те, що ситуація із станом села та селянства нині дійшла до критичної межі, зрозумілими є намагання держави покращити її шляхом запровадження програм і відповідних заходів, спрямованих на підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва та ефективності організації розвитку сільських територій в цілому. Однак зусилля держави, задекларовані в програмах сільського розвитку, не призводять до очікуваних наслідків. Однією з головних причин такої ситуації, на погляд дисертантки, є те, що наявні програми сформовані без урахування сучасних методик програмування розвитку сільських територій.

У розробленні програми розвитку сільських територій пропонується виділити вісім головних етапів діяльності.

Процес розроблення програм визначається в даному дослідженні як системна методологія організації розвитку сільських територій. З календарної точки зору програмування є постійно діючим процесом, який здійснюється за циклічно-спіральною принципом (рис. 2).

Враховуючи багатофункціональність сільських територій, слід розуміти, що результати та програми (створені для їх досягнення) можуть бути різними за своєю тематикою та галузевою орієнтацією. Однак структура, методика складання, процес виконання і оцінки різних програм є стандартними.

В основу критерію ефективності виконання програм сільського розвитку покладені

принципи державного регулювання, оскільки вони передбачають об'єктивно зумовлені нормативні вимоги, які вироблені практикою державного регулювання та засобами регулювання зв'язку між цілями і результатами регулювання розвитку сільських територій.

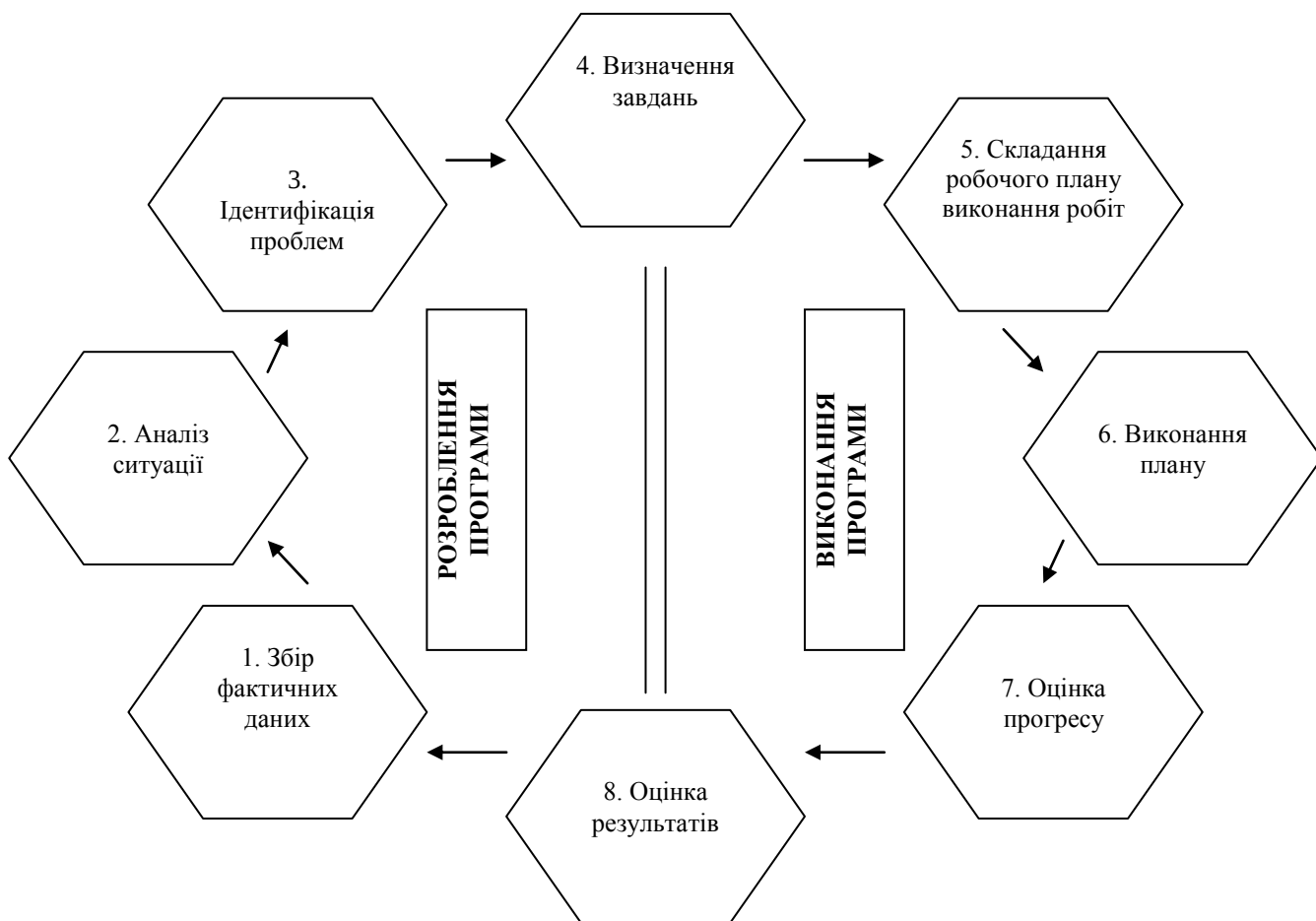

Рис. 2. Схема розроблення програм як циклічний процес організації розвитку сільських територій

Сформована схема джерел фінансування сільського розвитку, в якій допущені певні абстрагування, виділені лише головні напрями фінансових потоків. На думку автора, найбільш раціональним виглядає шлях фінансування, за якого доходи, отримані від сільського господарства великими агроформуваннями на сільських територіях, мають перерозподілятися на потреби розвитку сільських територій безпосередньо, а не через бюджетний механізм (рис. 3).

За існуючої системи фінансування сільського розвитку розпорошення коштів за різними напрямками фінансової підтримки розвитку сільського господарства доповнюється розпорошеністю суб'єктів, міністерств та відомств, які від імені держави або регіональних органів управління здійснюють фінансування сільського розвитку.

Багатоканальність та багатосуб'єктність фінансування розвитку сільського господарства знижують рівень віддачі навіть від тих незначних коштів, які спрямовуються на розвиток сільського господарства. На переконання дисертантки, без створення організаційного механізму координації та гарантій прозорості фінансування сільського розвитку, він просто неможливий, навіть за умови суттєвого збільшення обсягів фінансування.

Народне господарство України

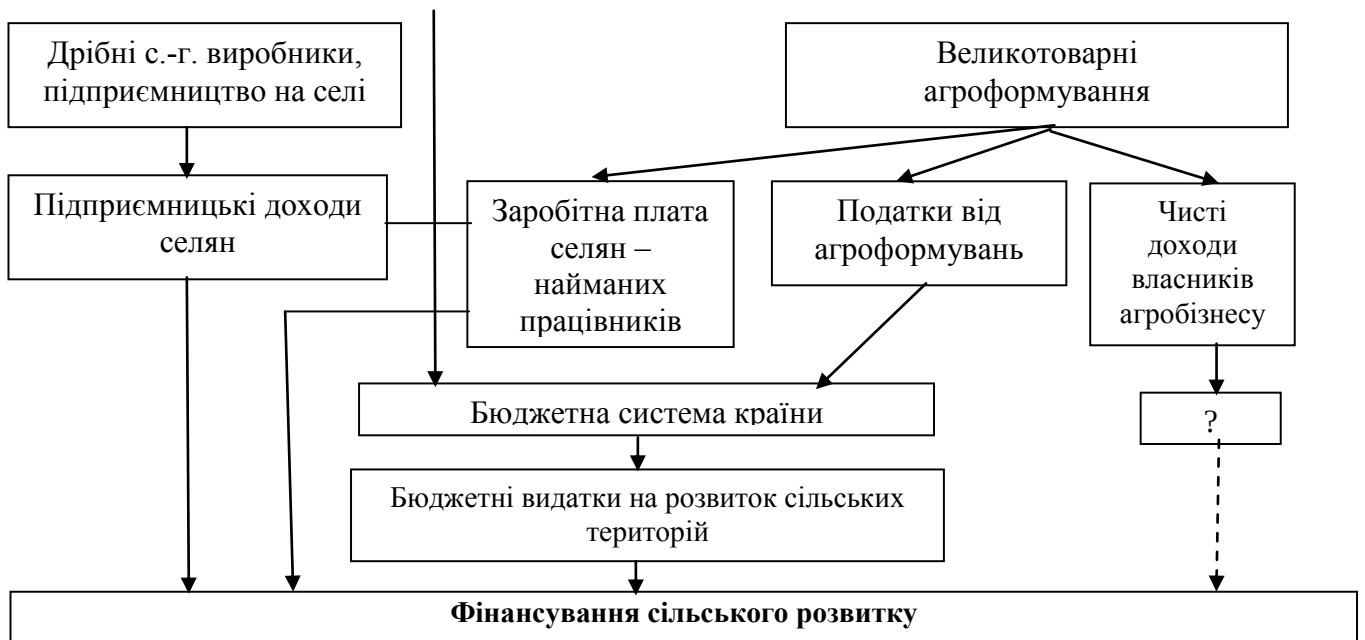

Рис. 3. Варіантний проект взаємозв'язку доходів від сільського господарства та джерел фінансування розвитку сільської території

Враховуючи наведене, як координуюча інституція, до колегіального органу управління якої мають входити представники усіх державних інституцій, що здійснюють фінансування сільського виробничого та сільського розвитку, дисертанткою пропонується уже згадуване «Агентство сільського розвитку» (рис.4).

Як суб'єкти фінансування сільського розвитку, за певних умов, крім державних інституцій на думку дисертантки можуть розглядатися також і громадські, недержавні організації (НДО).

Рис. 4. Пропонована схема організації фінансування відродження і розвитку сільських територій через координуючий орган

«Агентство сільського розвитку»

Співучасть громадських організацій та окремих громадян у фінансуванні розвитку сільських територій є загальноприйнятою практикою в розвинених країнах. Так, в ЄС, без умови участі жителів сільської території в фінансуванні сільського розвитку, прояву їх ініціативи в більш широкому контексті не розглядається жодна програма сільського розвитку як об'єкт державного фінансування. Фінансова підтримка сільського розвитку здійснюється в цих країнах на конкурсній основі у формі грантів у рамках державних цільових програм. Таку практику слід запровадити і в Україні.

У роботі пропонується, щоб Агентство сільського розвитку мало вертикальну структуру від загальнонаціонального рівня до рівня району. Агентство має бути координуючим органом в сфері державної політики відродження та розвитку села на основі аграрної політики.

Практична діяльність з розвитку села здійснюється безпосередньо в сільських територіальних громадах. Тому, на погляд дисертантки, реципієнтом фінансових ресурсів від бюджетної системи через пропоноване агентство має бути не сільська (селищна) рада, а спеціально створений при сільській раді фонд розвитку сільської територіальної громади. Згаданий фонд має бути не лише отримувачем та розпорядником коштів від держави, а також органом, що забезпечує мобілізацію коштів жителів села на цілі сільського розвитку. Вказані пропозиції базуються на практиці зарубіжного і вітчизняного досвіду ефективного функціонування таких фондів.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблем організації розвитку сільських територій, узагальнення певних напрацювань вчених економістів-аграрників, зарубіжного досвіду дозволило зробити наступні висновки і пропозиції:

1. За порівняно короткий період відповідних досліджень у вітчизняній аграрно-економічній науці сформувався і продовжує в теоретичному і науково-прикладному відношеннях утверджуватися новітній напрям досліджень розвитку сільських територій (сільського розвитку). Все більше його науково-прикладних надбань знаходить застосування у практиці. Наукові надбання стосовно розвитку сільських територій містять у собі великий відтворювальний потенціал, здатний проявитися за вмілої організації його здійснення на всіх рівнях сільських територій.

2. Один із узагальнюючих висновків з дослідження розвитку сільських територій полягає у необхідності поступового переходу від переважаючих зараз вивчень відносно відокремлених сільських територій та їх складових до їх досліджень як єдиної цілісної сукупності (системи). Це сприятиме повнішому і глибшому виявленню відроджувальних можливостей кожної території та вибору шляхів і механізмів їх практичного використання, а значить, і підвищенню ефективності функціонування кожної окремої сільської території та всієї їх сукупності. Водночас із іншими факторами, що сприятимуть цьому, зростання ефективності забезпечуватиметься й тим, що повніше і глибше пізнання відносно відокремлених потенціалів слугуватиме однією з визначальних основ кращого, ефективного прояву їх сукупної, синергетичної віддачі.

3. У підготовленій за таким підходом дисертації з теоретичних і науково-прикладних позицій стосовно особливостей Вінницької області досліджено категорії „розвиток сільських територій (сільський розвиток)”, „організація” та „відродження”. На розвиток усталених або близьких до них означень, під розвитком сільських територій розуміється включення в єдиний розбудовчий процес усіх необхідних для нього складових і відповідних їм системозабезпечуючих чинників. Все це має підпорядковуватися забезпеченню ефективного прояву їх створювальних потенціалів – кожного зокрема та їх усієї сукупності. Стосовно відродження на чільне місце в його організаційному забезпеченні виведено чітке обґрунтування сутності і цільового призначення

процесів, необхідних для забезпечення реального відродження, а також створення умов для їх ефективного перебігу.

4. Результати дослідження дають підстави для висновку стосовно того, що структурно складні і багатоцільові системи повинні мати достатнє безпосередньо наукове забезпечення. У дисертації воно уособлюється чіткістю ідеї, вирішення якої має здійснюватись організацією її практичної реалізації, її світоглядним баченням, науковою ідеологією досягнення кінцевої мети та відповідною цьому методологією. Сутність цих категорій розглядається в дисертації. Вихідну основу методологічного забезпечення організації розвитку сільських територій становить розгляд її як цілісної системи з необхідною сукупністю підсистем різних рівнів конкретно-цільового призначення. Водночас слід виходити з того, що найдосконаліша система не зможе виконати свого стратегічно цільового призначення, якщо вона не буде забезпечена всією необхідною сукупністю ефективно діючих системозабезпечуючих чинників.

5. Аналіз та оцінка сучасного стану сільських територій базового рівня досліджуваної області відображають продовження прояву на істотно переважній більшості з них деградаційних процесів соціального, виробничо-господарського, природоохоронного та іншого змісту й характеру. Найбільш загрозливими у цьому відношенні є масове вимирання сільських поселень з небезпекою відмирання частини з них, втрата сільськими поселеннями демографічно-відтворювального потенціалу, зниження продуктивної здатності частини сільських домогосподарств. Проте і за цих обставин значна частина базових сільських територій все ще зберігає відроджувальний потенціал. Але він здатний проявитися й забезпечити очікувану віддачу лише за обставин зацікавлено-активної державної підтримки розвитку сільських територій з одночасним включенням у відповідні процеси місцевих ресурсів. У тому числі активізації участі місцевих громад у відроджувальні процеси.

6. Пропонується створення «Агентства сільського розвитку», до якого мають входити представники усіх державних інституцій і яке має виконувати функції фонду розвитку, концентрації та цільового спрямування коштів на сільський розвиток. Крім того, воно має бути відповідальним за координацію та практичне втілення політики розвитку сільських територій в цілому. Такий фонд повинен виступати не лише отримувачем та розпорядником коштів від держави, а також органом, що забезпечує мобілізацію коштів жителів села на цілі сільського розвитку.

7. Сформована схема джерел фінансування сільського розвитку. За цією схемою найраціональнішим буде шлях фінансування, за якого доходи, отримані від сільського господарства великими агроформуваннями на сільських територіях, мають перерозподілятися на потреби розвитку сільських територій напямую, а не через бюджетний механізм. Такий шлях буде конструктивним, прозорим, сприятиме самофінансуванню сільських територій, формуванню соціальної відповідальності агробізнесу, село перестане розглядатись як тягар для національної економіки. Усі скоординовані дії з фінансування відродження та розвитку сільських територій мають враховувати їх багатофункціональну природу та базуватися на науково обґрунтованій ідеології селяноцентризму.

8. Пропонована в роботі до розробки та впровадження «Програма розвитку сільських територій Вінницької області» має бути сукупністю підпрограм, що конкретизує цілі, завдання та механізми сільського розвитку, надасть системності процесу організації відновлення та розвитку сільських територій Вінницької області.

9. Вдосконалення методології розроблення програм сільського розвитку з урахуванням як вітчизняного, так і кращого зарубіжного досвіду є одним із ключових науково-теоретичних та практичних організаційних питань, від якого залежить навіть не стільки відродження та розвиток села, скільки сам початок цього відродження. Адже аксіомою виступає те, що початком змін є якісний план, а не сама по собі безсистемна діяльність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Дем'янишина О.А. Науково-методичні й організаційні засади розвитку сільських територій / О.А. Дем'янишина // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 122–128. (0,3 друк. арк.).
2. Дем'янишина О.А. Міжнародний досвід розвитку сільських територій: уроки для України / О.А. Дем'янишина // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 114–120 (0,7 друк. арк.).
3. Дем'янишина О.А. Соціально-економічний розвиток сільських територій Вінницької області у просторовому вимірі / О.А. Дем'янишина // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 107–113 (0,6 друк. арк.).
4. Дем'янишина О.А. Шляхи фінансування розвитку та підвищення конкурентоспроможності сільських територіальних громад / О.А. Дем'янишина // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Полтава: ПДАА, 2011. – Вип. 2, Т. 3. Економічні науки. – С. 67–70 (0,3 друк. арк.).
5. Дем'янишина О.А. Оцінка рівня ефективності сучасного механізму організації розвитку сільських територій / О.А. Дем'янишина // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С. 144–149 (0,5 друк. арк.).
6. Дем'янишина О.А. Місце господарств населення в розвитку сільських територій Вінницької області / О.А. Дем'янишина // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 2. – С. 119–123 (0,5 друк. арк.).

Публікації в інших наукових виданнях

7. Дем'янишина О.А. Організація комплексного розвитку сільської території: Науковий вісник / О.А. Дем'янишина, наук. редактор А.С. Музиченко. – Умань: СПД Сочінський, 2008. – Вип. 2. – С. 43–49 (0,3 друк. арк.).
8. Дем'янишина О.А. Підвищення конкурентоспроможності виробництва як один із факторів розвитку сільських територій / О.А. Дем'янишина // Підвищення конкурентоспроможності виробництва в умовах організаційно-економічних трансформацій: колективна наукова монографія; за наук. ред. к.е.н., доц. Лисенко Н.О. – Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2010. – С. 22–24 (0,1 друк. арк.).
9. Дем'янишина О.А. Сільський розвиток як основа відродження агросфери / О.А. Дем'янишина // Забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах організаційно-економічних перетворень: колективна наукова монографія; за наук. ред. к.е.н., доц. Лисенко Н.О. – Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2011. – С. 48–52 (0,2 друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

10. Дем'янишина О.А. Соціально-економічні аспекти розвитку сільської громади: матеріали десятої Всеукраїнської студентської конференції [«Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності»] (Умань, 1 груд. 2007 р.) / О.А. Дем'янишина; редкол. В.М. Дякон та ін. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – С. 125–127 (0,1 друк. арк.).
11. Дем'янишина О.А. Сучасний стан організації розвитку сільської території у Вінницькій області: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, присвяченої 110-річчю з дня народження М.М. Шкварука, (Умань, 21–22 лют. 2008 р.) / О.А. Дем'янишина ; М-во аграр. політики, Уманськ. держ. аграр. ун-т. – Умань : Уманськ. держ. аграр. ун-т., 2008. – С. 56–57 (0,1 друк. арк.).
12. Дем'янишина О.А. Методика оцінки виконання програм розвитку сільських територій в системі державного управління економікою: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми»], (Вінниця, 11 берез. 2010 р.) / О.А. Дем'янишина ; ВТЕІ КНТЕУ. – Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2010. – Ч. 1. – С. 122–125 (0,2 друк. арк.).
13. Дем'янишина О.А. Методика аналізу загальноекономічних показників розвитку

сільських територій: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми»], (Вінниця, 11 берез. 2010 р.) / О.А. Дем'янишина; ВТЕІ КНТЕУ. – Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2010. – Ч. 1. – С. 125–130 (0,3 друк. арк.).

14. Дем'янишина О.А. Оцінка програм розвитку сільських територій: загальнометодична основа державного управління розвитком: матеріали Другої науково-практичної конференції молодих вчених [«Продуктивні сили та продовольча безпека країни»], / (Київ, 2010 р.) / О.А. Дем'янишина – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – С. 88–95 (0,4 друк. арк.).

15. Дем'янишина О.А. Роль господарств населення в розвитку сільських територій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [«Стратегії стійкого розвитку економіки»], (Київ, 27 квіт. 2011 р.) / О.А. Дем'янишина ; Європейський університет. – К.: [б.в.], 2011. – С. 78–82 (0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Дем'янишина О.А. Організація розвитку сільських територій в системі відродження агросфери. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03. – економіка та управління національним господарством. – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, 2012.

Визначено роль, місце та сутність сільських територій, сільського розвитку, утворення нового механізму організації розвитку сільських територій на основі урахування трансформаційних змін АПК та потреб соціального розвитку села.

Удосконалено типологізацію сільських територій на основі їх вертикальної ієрархії за адміністративно-територіальним устроєм та характером горизонтальних, кооперативних зв'язків сільських територій первинного (базового) рівня.

Проведено комплексний аналіз рівня соціально-економічного розвитку сільської території Вінницької області у просторовому і календарному вимірах. Господарства населення в розвитку сільських територій області розглядаються як основа для прояву підприємницької ініціативи селян, для формування «середнього класу» на селі. Узагальнено концепцію формування сучасної методології розробки, виконання та оцінки програм розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільська територія, сільський розвиток, відродження сільських територій, методологія розробки програм розвитку, фінансування програм розвитку, сільська територіальна громада, стратегія сільського розвитку.

АННОТАЦИЯ

Демьянишина О.А. Организация развития сельских территорий в системе возрождения агросферы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03. – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», Киев, 2012.

Диссертация посвящена решению научной проблемы организации развития сельских территорий в системе возрождения агросферы на основе теоретических обобщений эмпирической проверки и методического обеспечения поступательного развития сельской территории отдельной области. В диссертации определена роль, место и сущность сельских территорий, сельского развития, создания нового механизма организации развития сельских территорий на основе учета трансформационных изменений АПК и потребностей социального развития села.

Проведено исследование развития сельских территорий (сельское развитие) административно-территориального региона как потенциальной целисно-завершенной системы,

которая охватывает собой, с одной стороны, её вертикальные и горизонтальные особенности и, со второй стороны – совокупность системно-обеспечивающих элементов её эффективного функционирования.

Организационно-методологическую основу такой системы составляет её последовательная порядочность интересам возрождения сельских территорий на основании поэтапного достижения соответственной стратегической цели их развития.

Усовершенствована типологизация сельских территорий на основе их вертикальной иерархии по административно-территориальному устройству и характеру горизонтальных, кооперативных связей сельских территорий первичного (базового) уровня.

В отдельных разделах изложены результаты исследования состояния организации развития сельских территорий Винницкой области. Проведен комплексный анализ уровня социально-экономического развития сельских территорий области в пространственном и календарном измерениях.

Проанализированы региональные особенности и тенденции развития сельских территорий административных районов и территорий первичного (базового) уровня исследованного региона.

Хозяйства населения в развитии сельских территорий области рассматриваются как основа для проявления предпринимательской инициативы крестьян, для формирования «среднего класса» на селе. Обобщенна концепция формирования современной методологии разработки, исполнения и оценки программ развития сельских территорий.

Исследовано взаимозависимость и взаимовлияние процессов и результатов развития сельских территорий и аграрных реформ, которые происходят на них и осуществили прогноз их влияния на последующее развитие сельских территорий.

Определены уровни влияния местной власти при организации развития сельских территорий. Указано, что по результатам проведённого опроса жителей сельских территорий ответственность за реализацию программ развития и их организация лежит на местной власти и сельскохозяйственных предприятиях, которые работают на данной территории.

Аргументированы методы моделирования территориального управления сельским развитием на основе аграрной политики «крестьяноцентризма», которая предусматривает образование координационного органа «Агентство сельского развития» и разработку «Программы развития сельской территории области». Классифицированы критерии оптимизации механизма организации развития сельских территорий на основе выделения приоритетов сельского развития. Определены пути финансирования развития и повышения конкурентоспособности сельских территориальных общин. Усовершенствован механизм оценки уровня экономического и социального развития сельских территорий. Обоснована парадигма социального результата в сельском территориальном развитии путем формирования социальной ответственности и этики агробизнеса.

Предоставлена схема организации и развития сельских территорий через координирующую структуру «Агентство сельского развития», предложены субъекты и каналы финансирования.

Сформирована схема источников финансирования развития сельских территорий. За этой схемой более рациональным будет путь, когда прибыль, которую получают от сельского хозяйства крупные предприятия на сельских территориях, будет распределена в соответствии с надобностями для местного развития напрямую, а не через бюджетный механизм. Этот путь будет конструктивным, прозрачным, повлияет на самофинансирование сельских территорий, формирование социальной ответственности агробизнесу, село перестанет рассматриваться только как источник обеспечения продовольственной безопасности страны.

Усовершенствована система обоснований приоритетного выбора направлений возрождения и развития сельских территорий через интеграцию государственного регулирования развития и местных инициатив, путем совместной разработки и выполнения комплексных программ сельского развития. Предложения обобщены в стратегии формирования организации развития сельских территорий.

Ключевые слова: организация, сельская территория, сельское развитие, организационный механизм, социально-экономическое развитие, территориальное управление, возрождение сельских территорий, источники финансирования, разработка программ развития, методология разработки программ развития, финансирование программ развития, сельская территориальная община, стратегия сельского территориального развития.

SUMMARY

O. Demyanyshyna Organization of Rural Territories Development in the system revival of agricultural sphere. – Manuscript

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03. – Economics and national economy management. – National Research Center "Institute of Agrarian Economy" National Academy of Sciences, Kyiv, 2012.

Dissertation is devoted to problems concerning the organization of rural development in the agricultural sphere based on the revival of theoretical generalizations, and empirical validation methodology for a sustainable rural development sections. The thesis defines the role, place and nature of rural areas, rural development, creation of a new mechanism of rural development based on the consideration of transition needs of agriculture and social development of the village.

Improved classification of rural areas based on their vertical hierarchy according to the administrative - territorial system and the nature of horizontal, cooperative ties rural primary (basic) level.

The complex analysis of socio-economic development in rural area of Vinnitsa region in spatial dimensions and a calendar. Farms in the rural development area are considered as the basis for the manifestation of entrepreneurial initiative of farmers to form a "middle class" in the village. General theory of modern development methodologies, implementation and evaluation of rural development.

Solved modeling of rural territorial development based on agricultural policy "selyanotsentryzmu", which foresees the creation of a coordinating body the Agency for Rural Development "and developing" rural development programs in Vinnytsia region. Classified criteria of optimization of the Organization of Rural Development on the basis of the priorities of rural development. The ways of financing development and competitiveness of rural communities. The mechanism of evaluation of economic and social development of rural areas. Obtained subsequent development paradigm of social value in rural territorial development through the formation of social responsibility and ethics of agribusiness.

Keywords: rural, rural development, territorial management, revival of rural areas, development program, program methodology development, financing of the development, competitiveness of rural local community, rural area development strategy.

Підп. до друку 26 .10.2012. Формат 60×90 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 130 пр. Зам. 174.

Видання та друк – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”
03680, м. Київ-680, вул. Героїв оборони, 10.

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 2065 від 18.01.2005 р.